

חִיפְשֵׁתִי בְּכָל הָאָרֶץ בכל העולם התחתון, ולא מצאתי שתוכל להתקבל שם, כי המועט אינו מחזיק המרובה (מהרש"א).

לֶךְ אֶצֶל בֶּן עֶמְרָם הֶלֶךְ אֶצֶל מֹשֶׁה, שהקב"ה הורה לשטן [שהוא מלאך המות] שילך אצל 'בן עמרם', דהיינו שהתורה ניתנה למי שאביו הוא כמלאך שאין מלאך המות שולט בו, כמו שאמרו לעיל (נה, ב) שעמרם מת בעטיו של נחש, אבל מלאך המות לא השגיח בזה, והלך אצל 'משה' כאילו לא היה מיוחס לבן עמרם (מהרש"א).

תּוֹרָה שִׁנְתָּן לֶךְ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הֵיכָן הִיא, שאי אפשר לך לקיימה מעומק המושג וקוצר המשיג, מאחר וילוד אשה אתה (מהרש"א).

וְכִי מָה אֲנִי שִׁנְתָּן לִי הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא תּוֹרָה, וכאילו הודה לדברי השטן שלא ניתן לו כי אם חלק הנגלה בתורה, אבל חלק הסוד והנסתר של התורה לא ניתן לו, משום שהוא דבר עמוק שאינו שייך לילוד אשה (מהרש"א).

מֹשֶׁה בְּדַאי אֲתָה, שהרי תוכל לקבל גם חלק הנסתר, משום שפירשתי עליך מזיו שכניתי [כמבואר לעיל (פח, ב)] (מהרש"א).

חֲמוּדָה גִּנּוּזָה יֵשׁ לָהּ, חלק הנסתר הגנוז בתורה (מהרש"א).

אֲנִי אֲחִיק טוֹבָה לְעֵצְמִי, שהרי מצדי שאני ילוד אשה לא הייתי ראוי לכך, לולא שפרשת מזיו שכניתי עלי (מהרש"א).

קוֹשֵׁר כְּתָרִים לְאוֹתֵיזוֹת, הם התגים שעל האותיות (רש"י), ורומזים לסתרי התורה, וגם על פי הנגלה יש בהם דרשות, כמבואר בגמ' (מנחות טז, ב) שרבי עקיבא היה דורש על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות (מהרש"א).

אֵין שְׁלוֹם בְּעִירָךְ, אין דרך ליתן שלום במקומך (רש"י). והתכוין ללמדו בכך מנהג דרך ארץ (ריטב"א).

כְּלוֹם יֵשׁ עֶבֶד שְׁנוֹתָן שְׁלוֹם לְרַבּוֹ, ומה שמצינו (ב"ק עג, ב) ש'תוך כדי דיבור' הוא כדי שאילת שלום של תלמיד לרב, עבד שונה מתלמיד, מפני שאימת האדון עליו, ובשום ענין אין לו ליתן שלום (תוס' שם). ויש שחילק בין שאילת שלום לנתינת שלום, ש'שאיילת שלום' שבעל הבית שואל את האורח אם היה לו שלום בדרך, שייכת גם בתלמיד לרב, אבל 'נתינת שלום' שהאורח נותן שלום לבעל הבית, אינה שייכת בתלמיד לרב (מהרש"א).

הִיָּה לָךְ לְעִירָנִי, לומר 'תצלח מלאכתך' (רש"י), שהצדיקים בדיבורם מוסיפים כח וגבורה בפמליא של מעלה (מהרש"א). ויש שביאר, שהיה לך להתפלל שיעזור ה' לישראל למשול ביצרים ולקיים התורה, וזו היא עזרה לה', כי עזרתם של ישראל היא עזרתו של הקדוש ברוך הוא (ריטב"א).

וְעֵתָה יִגְדַל נָא כַח ה' כְּאִשֶּׁר דְּבַרְתָּ, כמו שאמרת לי לעזור בדיבורי. ואף שפסוק זה נאמר בחטא המרגלים, אין מוקדם ומאוחר בתורה, ויתכן שקבלה היתה בידי רבי יהושע בן לוי שפסוק זה נאמר במתן תורה, ושזהו פירוש הפסוק (מהרש"א).

כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ, שמלשון 'זה' משמע שראוהו. ואף על פי כן אמרו 'לא ידענו מה היה לו', משום שגם לאחר שראוהו מת, היו מסתפקים קצת שמוא מעשה שטן הוא (מהרש"א). ויש שביאר, שאין הכוונה כפשוטו שראו את מיטתו, וכן לא כפשוטו שאמר להם השטן שהוא מת, אלא הביאור בזה הוא שבתחילה היה הדבר בגדר ספק אצלם, ונקרא 'שמיעה', ואחר כך כשהוחלט אצלם הענין, נחשב ש'ראו' זאת בעיניהם (מהר"ל תפארת ישראל מח).

קִנְיָה יֵשׁ בֵּינֵיכֶם, דוקא בינם לבין עצמם אין להם קנאה, אבל על בני אדם יתכן שהיה להם קנאה [כמו שמצינו ברש"י (בראשית א, כו), ציינו בגליון הש"ס, וכן מבואר בתוס' (ברכות ג, א)] [דברי דוד לט"ז בראשית שם, וכן מפורש בזהוה חדש שיר השירים סט, ב]. ויש שכתב, שלא שייכת קנאה כלל אצל המלאכים, לפי שאין להם יצר הרע, והקנאה במלאכים כלפי בני אדם פירושה הוא שהמלאכים סבורים על איזו מעלה הניתנת לאדם, שהיא שייכת בהם ולא באדם שהוא גשמי [שזהו ענין 'קנאה' בין בני אדם, כשרואה מעלה אצל חבירו וסבור שאינה ראויה לו] (רבינו בחי' תחילת פר' וארא).

מִיָּד כָּל אֶחָד וְאֶחָד נַעֲשֶׂה לוֹ אוֹהֵב, כיון שנהג בהם כבוד והשיב להם בענוה, שלא אמר להם שדוגתו גבוהה משלהם שהוא אוחז בכסא הכבוד, אלא רק אמר להם שהמצוות המעשיות אינן שייכות אצלם (חתם סופר לעיל פח, ב).

וּמָסַר לוֹ דָּבָר, שכל אחד גילה לו דבר מסודות התורה (מהרש"א לעיל פח, ב).

בְּשֹׁכֵר שִׁקְרָאוֹךְ אָדָם לְקַחַת מִתְּנוּת, שבתחילה קראוך 'אדם' ואמרו שאינך ראוי לקבל סתרי תורה, אבל עתה לאחר שניצחת אותם וראו שגם האדם מוכן לקבל סתרי תורה מצד הנשמה והשכל שבו, נתנו לך סתרי תורה במתנה [כדי להראות שמוזים הם שאתה ראוי לקבל סתרי תורה] (מהרש"א לעיל פח, ב).

אֵי לָאו דְאָמַר לִיה מִי הָיָה יָדַע, שהלא בתורה לא נכתב דבר זה (רש"י). ואף שמצינו כמה דברים שלא נכתבו בתורה ומתוך סיפור המעשה בתורה למדנו שהצטוו משה עליהם מהקב"ה, כאן מסתבר שלא הצטוו משה מפי הקב"ה לכפר עליהם בקטורת, שהרי ה' אמר להם (במדבר יז, י) 'הרומנו מתוך העדה ואכלה אותם', ומוכח שמלאך המות הוא שמסר למשה דבר זה (מהרש"א).

תּוֹרָה הֵיכָן הִיא, שלא היה יודע שניתנה תורה לישראל, לפי שטרדו הקב"ה בשעת מתן תורה, כדי שלא יקטרג על ישראל שאינם ראויים לקבל התורה לפי שעתידים לחטוא בעגל (תוס'). ויש שכתב, שבגמ' לעיל משמע שידע שקיבל משה את התורה, שהרי אמרו שלאחר שניצח משה את המלאכים והוכיח שהתורה ראויה לישראל, מסר לו מלאך המות את סוד הקטורת [ומלאך המות הוא השטן, כמובא בתוס' מהגמ' בב"ב (טז, א)], אלא הפירוש הוא שלאחר שירד משה, בא השטן וקטרג שאינם ראויים לקבל את התורה מפני עומק המושג וקוצר המשיג של בני האדם שהם גשמיים, ולזה אמר 'תורה היכן היא', כלומר היכן המקום שבו תוכל להתקיים התורה למטה בארץ, הרי על התורה נאמר (איוב יא, ט) 'ארוכה מארץ מדה', ואין המועט מחזיק את המרובה (מהרש"א).

נִתְתִּיָּה לְאָרֶץ, לעולם התחתון (מהרש"א).

הֶלֶךְ אֶצֶל אֶרֶץ - לשר הממונה על הארץ, וכן להלן 'אצל ים' ו'אצל תהום' ו'אבדון ומות', הפירוש הוא שהלך לשר הממונה עליהם (מהרש"א).

אֱלֹהִים הִכִּין דְּרָקָה וְגו' והוא יָדַע אֶת מְקוֹמָה, שהוא היודע באיזה מקום בעולם התחתון תוכל התורה להתקיים (מהרש"א).

אֲבָדוֹן וּמָוֶת, הוא השר הממונה על הגיהנם, כי סבר השטן ששם יתכן שותינתן התורה מצד שהמקום שם הוא מאד גדול, כמו שאמרו (פסחים צד, א) 'העולם אחד משישים בוגן, וגן אחד משישים בעדן, ועדן אחד משישים בגיהנם' (מהרש"א).